

Expressions marineres de l'Alfredu Subirats

Bocamoll: Persona que xerra més del compte, que no sap guardar un secret.

Context: Entre mariners, es diu amb to de retret o broma.

Cap de pelaia: Home calb. *Context: Expressió humorística; la pelaia és una petita sardina, i "cap de pelaia" vol dir literalment un cap llis com el d'un peix.*

Brandar com la Patrícia: Moure's molt, perdre l'estabilitat, com una barqueta que va d'un costat a l'altre. *Context: L'Alfredu ho feia servir per parlar d'algú que anava begut o caminava insegur: "Vas brandant com la Patrícia!"*

Llevantassu: Agafar una borratxera forta. *Context: Ve del vent de llevant, que entra de cop; per això, un llevantassu és una beguda sobtada i intensa.*

Enrocar o embarrancar: Caure o quedar atrapat, tant físicament com en una situació complicada. *Context: Ve del llenguatge de la mar, quan una barca toca fons o s'estavella contra les roques.*

És un peix de roca: Es diu d'algú que no és massa bo o és difícil de tractar. *Context: Els peixos de roca tenen gust fort i són durs; s'aplica a persones esquerpes o complicades.*

La popa: El "cul" d'una persona o la part del darrere d'una embarcació. *Context: Usat amb humor entre mariners: "Vigila amb la popa!"*

Anar gat: Anar begut o passat de copes. *Context: Expressió molt comuna a la costa catalana per referir-se a algú alegre o embriac.*

Fer l'ampla amb mitja ala: Fer veure més del que s'és o presumir sense base. *Context: Es pot interpretar com "fer-se el valent amb poc", o "fer veure que es pot volar amb mitja ala".*

Calero: Persona originària de l'Ametlla de Mar (el Calero). *Context: S'utilitza com a mot identitari o per referir-se de manera col·loquial als mariners d'aquella zona.*

De l'Ebre, per garbí ni pa ni vi: Refrany mariner que indica que amb vent de garbí (sud-oest) la mar és dolenta i no hi ha feina ni pesca. *Context: Expressa temps advers o jornades poc favorables per als mariners.*

Calafellenc, lladre de cols: Dita burlesca entre poblacions veïnes. *Context: Expressió popular que reflecteix la rivalitat i les bromes entre mariners de Vilanova, Calafell i altres pobles de la costa.*

Bareta verda i per avall: Expressió tradicional que fa referència a l'orientació o al rumb a seguir amb la barca. *Context: També pot usar-se en sentit figurat per indicar que "tot va cap avall" o que la situació decau.*

Expressions marineres de Vilanova i la Geltrú

Recollides per Xavier Garcia, l'Alfredu Subirats i Miquel Mas

La parla dels mariners vilanovins és rica en imatges, humor i saviesa popular. Les expressions sorgides de la vida a la mar — entre xarxes, vents i barques— reflecteixen la manera de veure el món d'una gent acostumada a la incertesa del mar, a la companyonia i al sentit pràctic.

Aquest recull reuneix dites i girs populars que encara avui formen part del patrimoni oral de Vilanova i la Geltrú.

Expressions marineres del Miquel Mas (de la vídua)

Agafar mollets: Emborratjar-se. *Context: “mollets” fa referència a les cames i l'expressió es refereix a la sensació de feblesa o de tremolor a les cames després de beure massa.*

Atacar el gall: Arribar a l'objectiu. *Context: el “gall” era un punt o element que calia “atacar” o superar. En la pràctica, podia referir-se a una tasca difícil que calia completar.*

Del bag dalt / Xap dalt: Pujar alguna cosa amb energia. *Context: Quan els mariners volien elevar ràpidament una vela o una estanquera, cridaven “xap dalt!” per marcar l'esforç col·lectiu.*

Cama a l'orla: Relax. *Context: Quan un mariner descansava, podia estirar-se amb les cames penjades sobre l'orla del vaixell (la vora de la coberta), adoptant una postura còmoda i relaxada.*

Sol i sípies: Bon temps. *Context: Expressió pròpia dels pescadors quan el dia acompanya: “Avui, sol i sípies.”*

Trajo de llevant: Nom del sector de la platja situat a llevant de la Rambla Principal. *Context: Topònim mariner local utilitzat per indicar una zona concreta del litoral.*

Tenir peix a la nansa: Estar embarassada. *Context: Expressió humorística que compara la nansa plena de peix amb el ventre d'una dona que espera criatura.*

Tallar hams: Aplicar una solució ràpida o tallar en sec una situació complicada. *Context: Del gest de tallar els hams quan s'embullen; significa posar fi a un problema sense donar-hi més voltes.*

Posar-se cara al vent: Dubtar o vacil·lar. *Context: Igual que el mariner que observa d'on bufa el vent, es diu d'algú que està indecís o pensatiu.*

Posar-se el xubasqueru: Preparar-se per rebre una reprimenda o una mala estona. *Context: En sentit figurat, el xubasqueru (impermeable) serveix per protegir-se d'un “xàfec” de bronca: “Posa't el xubasqueru, que avui el patró no està per romanços.”*

Ert com un peixo palo: Estar mort o estar rígid. *Context: el peix palo (peix espasa o peix llarg i prim que es conserva molt rígid després de morir) és conegut per la seva extremada rigidesa en morir.*

Esquer de gamba: Cosa de valor o que serveix per atraure. *Context: L'esquer de gamba és dels millors per pescar; per això, designa allò que és molt preuat o temptador.*

Fotre el pallet a la merda: Despatxar o acomiadar algú de manera brusca. *Context: Expressió directa i popular entre mariners: “El patró s'ha empenyat i ha fotut el pallet a la merda.”*

Fondo ferro / Donar fondo: Parar-se. *Context: “Donar fondo” vol dir tirar l'àncora perquè el vaixell s'aturi en un punt concret. El terme “fondo ferro” fa referència a posar l'àncora de ferro al fons del mar per estabilitzar la nau.*

Primera: Estar perfecte. *Context: Quan una embarcació estava en primera velocitat o primera posició, tot funcionava correctament. Així, “estar primera” va passar a significar que tot estava en ordre o en estat òptim.*

Prua amb alla: Anar cap a algú. *Context: La prua és la part frontal del vaixell. Dir “prua amb allà” equival a posicionar la proa en la direcció desitjada per arribar a un lloc o aproximar-se a una persona o objecte.*

Servar dret: Anar pel bon camí. *Context: fa referència a mantenir el vaixell dret i en la ruta correcta, sense desviar-se per corrents, vents adversos o obstacles.*

Ser cap d'arengada/ Mes val ser cap d'arengada que cua de lluç: Millor manat que ser manat ni que sigui des d'una posició modesta. *Context: és millor ocupar una posició de lideratge, encara que sigui modesta, que ser un subordinat, encara que sigui en un lloc més important.*

Sortir de pals: Estar fora de lloc. *Context: Els pals són les estructures verticals que sostenen les veles. Si alguna cosa “sortia de pals”, volia dir que estava desalineada.*

Tres quartes a marroventu: Vigilar o estar al cas. *Context: “Marroventu” és un terme que fa referència al vent que ve del mar, sovint canviant i incert. “Tres quartes” indica una posició específica del cos fer front al vent i a les condicions adverses. Així, els mariners havien d'estar alerta, atents a cada moviment de la mar i del vent.*

Expressions marineres recollides per Xavier Garcia

A baix a mar: Es refereix al barri mariner de Vilanova i la Geltrú. *Context: Indica la zona propera al port, tradicionalment habitada per mariners i pescadors.*

Abans de res, verats!: S'utilitza quan un assumpte va malament, però s'ha d'aprofitar tot el que es pugui. *Context: Expressió de prudència i oportunitat davant de les dificultats.*

Aferrar-se com un pop: Quan una persona s'aferra amb força a una situació, una idea o un objecte, i no la deixa anar. *Context: Tant en sentit literal com figurat.*

Agafar mollets: Quan algú està alegre o ha begut massa. *Context: Expressió pròpia d'ambient festiu o d'embraguesa moderada.*

Aigua del cel: Expressió que fan servir els mariners quan plou. *Context: Manera popular i directa de referir-se a la pluja des de la perspectiva marinera.*

Anar darrere peix mort: Anar a pescar en un lloc on saben que el dia abans uns companys hi han fet bona pesca. *Context: També pot significar aprofitar-se de la feina o la sort dels altres. Sovint s'utilitza amb un to burleta: “Avui anem darrere peix mort, a veure si encara en queda algun.”*

Boirada; sardinada!: Situació que es presenta bona, quan els mariners veuen el cel ple de boira i esperen que això porti peix. *Context: La boira sol anunciar calma i la presència de sardina a la costa. També es diu: “Boirada al matí, sardina al cistell.”*

Calma xitxa: Una mar que no es belluga gens. *Context: Expressa tranquil·litat absoluta, tant al mar com en altres situacions: “Avui, calma xitxa a la feina.”*

Donar peixet: Donar la raó o afavorir algú perquè no s'enfadi o per mantenir la calma. *Context: S'usa sovint amb un punt de condescendència: “Li dono una mica de peixet, que si no s'encén de seguida.”*

No voler boga: Es diu quan una persona es posa rígida o tossuda, i no hi ha manera de fer-la canviar d'actitud. *Context: La boga és un peix senzill, fàcil de capturar; per això, “no voler boga” significa mostrar resistència o rebuig fins i tot davant allò que és fàcil o inofensiu.*